

Теріологічні дослідження в карпатському регіоні України у пліні часу

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ, Україна)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Theriological research in the Carpathian region of Ukraine over time. — A brief overview of the history (20th century) with an analysis of the current (21st century) state of theriological research. A distinctive feature of the region is the absence of academic institutions despite the presence of a large number of nature reserve fund (NRF) institutions, which leads to a predominance of faunistic and monitoring studies. The Institute of Ecology of the Carpathians of the NASU (Lviv) oversees many of these studies, while Uzhhorod and Chernivtsi Universities serve as active research centres. Key research has long been concentrated in the Chornogora mountains and, accordingly, in the Carpathian Biosphere Reserve (Rakhiv) and the Carpathian National Park (Yaremche). Field studies cover all groups of mammals—small mammals (murids and shrews), bats, carnivores, and ungulates. The current period, particularly within the institutions of NRF, is marked by a significant decline in attention to all small mammals and a predominance of monitoring large-sized animals using trail camera.

Карпати як зоологічна «Мекка»

Карпати здавна привертали увагу дослідників. Було це як в давніші часи, так і протягом всього ХХ ст. Тут працювали натхненні місцеві дослідники, сюди їхали науковці з різних ближніх (напр., Львів) та віддалених (напр., Київ) наукових центрів, яких приваблювали багаті на види гірські фауни, у складі яких були й види, які в Україні (та й ЄСРЄ) зустрічалися тут і тільки тут, що відносили до особливого типу маргінального ендемізму і що в кожному разі мало надзвичайний атрактивний потенціал.

Золтан Баркасі виокремлює три періоди досліджень [Barkaszi 2019], які приймаються і тут і які відповідають загальній політичній історії краю: 1840–1945 — століття фрагментарних знань в «доукраїнську» епоху, 1945–1990 — радянський період інтенсивних досліджень (по суті планових); після 1990 — час обмежених досліджень (по суті період грантових активностей).

Важливою особливістю регіону є малий ступінь порушеності біот і мала частка чужорідних видів, які по суті поширені лише в прилеглих передгірних районах або біля людських поселень (як от ондатра, візон річковий, олень плямистий). На щастя, карпатська біота є доволі добре збереженою і майже не має впливів чужорідців, хіба що людей.

Власне, тому сюди незмінно їхали, зокрема й дальні експедиції — тут можна було зустріти і київські академічні маршрутні експедиції, надто у перші 20 повоєнних років (передусім з КНУ та ІЗАН, зокрема Л. Писарева, Р. Розора, І. Рогатко), і численних «бродячих» аспірантів та пошукувачів наукових ступенів (серед них і автор), а перед всім — рідкісних гірських видів, і місцевих самородків, надто на темі мисливської фауни (напр., О. Слободян), тут на багатих матеріалах як на дріжджах росли власні місцеві кадри (Я. Довганич, В. Покинъчерда, О. Киселюк, Н. Стецула, Н. Коваль та ін.).

Обмеження аналізу

Основна увага — дослідженням гірських фаун та екології гірських популяцій. Обмеження аналізу — не розглядаються дослідження в прикарпатських наукових центрах (кафедрах, музеях), оскільки вони аналізуються в цьому виданні окремо. Натомість, дослідження в заповідних установах Карпат мають значення для цього огляду.

При описах гірських біот звичайно аналіз обмежують за висотою, визнаючи 300 м н.р.м. як критерій гір, проте очевидна умовність такого критерію, проте й важливість того, то міжгірні долини глибоко прорізають Карпати, і тому рівнинні види можуть заходити в долини доволі далеко (напр., сліпаки, житники тощо, навіть їжаки). Так само гірські угруповання можуть «спускалися» по відрогам хребтів далеко в бік рівнинних комплексів, надто з північного макросхилу Карпат. Існують і біотичні маркери гірських угруповань, у т. ч. серед ссавців (щур гірський, полівка татринська, мідія альпійська)¹.

Межею гірських комплексів є зона контакту ареалів типово гірських і типово рівнинних форм. Аналіз висотного розподілу теріофауни проводили не раз [Сокуп 1951; Татаринів 1955; Загороднюк 1998], проте межі вертикального поширення видів є дуже варіативними, хоча й виявляються певні закономірності. Важливим є наростання рівня унікальності і ендемічності теріофауни з просуванням в гори [Загороднюк *et al.* 1997; Barkasi 2016].

Фауністика

До і між 1 та 2 світовими війнами

Першим значимим зведенням щодо фауни української (в сучасних межах) частини Східних Карпат (т. зв. «Українські Карпати») став огляд Олександра Завадського «Фауна хребетних Буковини і Галичини» з розділом «Ссавці» [Zawadzki 1840]. Одним з помітних оглядів стала монографія Станіслава Петруського (1811–1874) «Природна історія диких ссавців Галичини» [Pietruski 1853]. Ця праця цінна детальними описами видів, а також тим, що охоплює теплу фазу існування фауни [Загороднюк & Харчук 2022].

¹ З примітних тварин інших класів — амфібії (кумки жовточереві, тритони карпатські, саламандри) і плазуни (полоз лісовий, ящірка живородна).

Наступним важливим циклом стали праці польських дослідників, орієнтованих на гірські фауни, зокрема на фауну Чорногори та її унікальних представників, у т.ч. й снігурки альпійської (*Microtus nivalis* = *Chionomys syriacus*). Серед них вирізняються праці Юзефа Фудаковського з колегами та Леопольда Сагана [Fudakowski *et al.* 1935; Sagan 1939]. У цей самий час вийшло кілька оглядових праць про фауну тогочасної Польщі, що стосувалися Галичини, зокрема Рози Гольдгамеровни про кажанів [Goldhamerówna 1903] та описи теріофауни краю в цілому [Fedorowicz 1928].

Повоєнна фауністика

Особливість зоологічних досліджень радянської доби — це обмеження досліджень не природними межами, а державними (або республіканськими) кордонами і фактична відсутність порівняльних матеріалів і загальних зведень, які би покривали терени суміжних країн. Це повною мірою стосувалося й Карпат, для чого навіть було створено термін «Радянські, а згодом й «Українські Карпати»), що збереглося в назвах десятків видань.

Одночасно це виявилось значимою атракцією для дослідників. Найактивніші дослідження і збір колекційного матеріалу було розпочато в «музейних» відділах Інституту зоології АН УРСР (І. Сокур, В. Абеленцев, В. Антонович та ін.) та Зоологічному музеї КДУ (Л. Писарева, Ж. Розора та ін.)¹. Не відставали й дослідники «місцевих» інституцій, зокрема І. Колошеш та І. Турянин (Ужгород), К. Татаринів (Львів), І. Андреев та І. Шнаревич (Чернівці).

Серед теріологічних праць цього періоду можна навести такі: «Короткий нарис фауни гризунів Закарпатської області» [Колошеш 1953], «Гірські популяції лісових мишей у Карпатах» [Андреев & Горбик 1956], «Еколого-систематичний огляд родини полівок (Mammalia, Microtinae) Закарпатської області» [Турянин 1956], «Ссавці Радянської Буковини» [Шнаревич 1959], «Хребетні тварини Українських Карпат та їх господарське значення» [Колошеш 1964]. Підсумки цього періоду викладено в огляді К. Татаринова [1959] «Результати вивчення теріофауни західних областей України вітчизняними зоологами», а ключовими зведеннями цього періоду, які застabilізували на роки знання про фауну й екологію карпатських ссавців, стали такі монографії:

- «Звірі Радянських Карпат і їх господарське значення» [Сокур 1952];
- «Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона» [Татаринів 1956];
- «Хутрово-промислові звірі [...] Карпат» [Турянин 1975].

Цей період ознаменувався описами нових для науки і нових для регіону Карпат видів, які були відомі з чеської і словацької, а згодом і польської сторони Карпат, проте ще багато років залишалися невідомими в Україні. Такими, зокрема, стали «*Apodemus microps*» (= *Sylvaemus uralensis*) та «*Pitymys tatricus*»

¹ Звісно, в цих експедиціях збирати не тільки теріологічні зразки, активними учасниками були орнітологи, зокрема й Б. Кістяківський, Л. Смогоржевський та ін.).

(= *Terricola tatricus*). Перші їх описи походили зі східної Словаччини (Коїсє Basin, *microps*) [Kratochvíl & Rosický 1952] та з Високих Татр на межі Словаччини з Польщею (*tatricus*) [Kratochvíl 1952]. В Україні їх виявлено тільки у 1980-х роках, тобто через бл. 30 років після опису, що характеризує і стан знань, і складність визначень. Огляд їх доволі тривалої і непростой таксономічної історії та поширення викладено автором [Загороднюк 2020].

Фауністика кінця 20 і початку 21 ст.

Точкою відліку цього періоду стало декілька праць, серед яких: стаття «гризуни українських Карпат (підсумки дослідження)» [Корчинский 1988], збірник праць «Великі ссавці Карпат» [Великі... 2000], огляди історії досліджень кажанів у Карпатах [Крочко 1995; Ковтун & Крочко 1998] та ін.

Новий сплеск почався з формуванням і збільшенням дослідницьких центрів як в заповідниках, так і університетах і академічних інститутах. Такі дані наведено далі в описах дослідницьких осередків. Важливою віхою стала книга «Ссавці Закарпатської області» [Башта & Потіш 2007]. Як підсумкові щодо дрібних ссавців варто назвати статті, підготовлені в рамках дисертаційного проекту З. Баркасі, — огляд таксономії гризунів Карпат [Barkasi & Zagorodniuk 2016a], аналіз поширення видів дрібних ссавців Карпат [Barkasi & Zagorodniuk 2016b] та огляд історії досліджень гризунів Карпат [Barkasi 2019].

Стислі огляди центрів повоєнного часу

Львівські когорти

Львів віддавна є центром розвитку зоологічних досліджень. Тут існують Львівський національний університет (із зоомузеєм), Державний природознавчий музей, Інститут екології Карпат та інші установи, в яких є зоологічна спеціалізація. Цей кластер є одним з найбільших за кількістю відомих дослідників ссавців. У попередніх випусках «Теріологічного бюлетеню» представлено нариси про 12 колег із визначних внеском у розвиток теріологічних досліджень, серед них (за абеткою): Галина Бенедюк [NT15], Володимир Бондаренко [NT14], Єжи Водзіцький [NT15], Марія Вознюк [NT15], Бенедикт Дибовський [NT15], Ірина Ємельянова [NT15], Н. Полушина [NT14], Михайло Рудишин [NT14], [NT14], Ганна Сенік [NT14], Євгенія Сребродольська [NT14], Кость Татарінов [NT14], Марія Янушевич [NT15]. Всі вони так чи інакше працювали з карпатськими матеріалами (окремі фото на рис. 1).

Львівський університет є важливим центром досліджень, в якому основу складає як колектив кафедри зоології, так і Зоологічний музей (ЗМД). Серед прикладів давніших праць можна назвати статті Марії Янушевич з матеріалами про ссавців Закарпаття і коливання їхньої чисельності [Янушевич 1947], Ганни Бенедюк про біотопні преференції мишовидих на Боржавих [Страутман & Бенедюк 1954] і сезонну динаміку чисельності мишовидих Чорногори [Бене-

дюк 1965], статті Надії Полушиної про унікальні популяції гірських щурів [Полушина & Кушнірук 1962], про хижих, зокрема й про ласку [Полушина 1964], кількісні характеристики теріофауни і про визначення територіальних комплексів [Полушина 1965], статті Сенік про гірські популяції комахоїдних, зокрема мідію альпійську та сліпих кротів [Сенік 1967, 1974]. Сучасник період пов'язаний переважно з вивченням хижих [напр., Дикий & Шквиря 2015] та описали музейних колекцій, зокрема й з Карпат [напр., Затушевський *et al.* 2010], вивченням кажанів [напр., Чайка & Кусьнеж 2018] тощо. Докладну історію досліджень в ЛНУ викладено в огляді І. Шидловського [2026].

Державний природознавчий музей — важливий осередок теріологічних досліджень і накопичення важливої фауністичної інформації. В період роботи тут у 1950–1960-х роках К. Татарінова, М. Рудишина, Л. Опалатенко, Н. Полушиної та інших дослідників тут велися планомірні дослідження фауни і поповнювалися колекції, при тому в обсягах, які потім ніхто не повторив. Для прикладу, за зведенням А. Бокотєя та ін. [2026], зібрано такі обсяги: М. Рудишин — 1812 тушок, Л. Опалатенко — 1165), К. Татарінов — 791, Н. Лисенко — 566, Н. Полушина — 235. Про етапи розвитку і колекторів музею є спеціальні публікації [Климишин 1997; Черемних 2017]. Звісно, публікувалися й праці цих дослідників, про що є у відповідних нарисах про них.

Інститут екології Карпат — ключова структура в регіоні щодо вивчення біоти Карпат, проте через свою історію (філіал Інституту ботаніки АН) зоологічні дослідження не були широкими. Упродовж кількох десятиліть теріологію вів один лише Михайло Рудишин [Мамчур *et al.* 2022]. Важливим компонентом досліджень є високогірний стаціонар ІЕК на полонині Пожижевська (Чорногора). Тут проводила дослідження й Н. Полушина, яка публікувала аналіз розподілу за біотопами дрібних ссавців Чорногори у «Віснику праць високогірного біологічного стаціонару» [Полушина 1972]. І саме тут розгорнув масштабні дослідження М. Рудишин, надто стосовно гірських видів і популяцій гризунів — снігурок, підземок, мишівок [Рудишин 1961, 1975, 1982, 2023]. Його внесок відмічено в огляді історії досліджень гризунів Карпат [Barkasi 2019]. Огляд природничих досліджень на стаціонарі опубліковано Й. Цариком з кол. [2009]. Стаціонар був однією з точок активності 20 теріошколи (рис. 2).

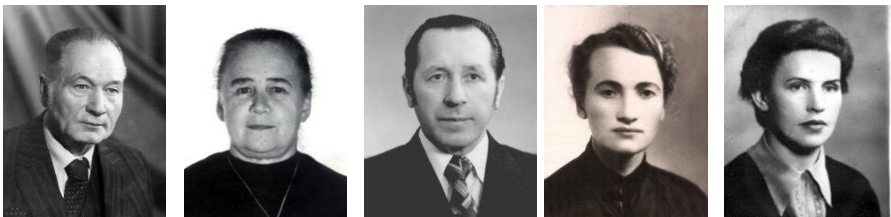

Рис. 1. Відомі теріологи львівської когорти дослідників ХХ ст.: Костянтин Татарінов; Надія Полушина, Михайло Рудишин, Ганна Сенік, Галина Бенедюк.

Рис. 2. Учасники XX Теріошколи біля високогірного стаціонару на Пожижевській. 2.10.2013. Ліворуч — Антон Біатов, Наталія Брусенцова, Олександр Куснеж; праворуч — Юрій Голобін (співробітник стаціонару, †), Олена Годлевська, Володимир Тимочко. Фото автора.

Франківський осередок

Загалом Івано-Франківськ раніше ніколи не вирізнявся особливою активністю. Проте варто відзначити, що Раїса Фірчук, відома за дослідженнями снігурок («снігових полівок») [Фирчук 1961], працювала як теріолог і передала до ДІМ (Львів) значну серію цих гризунів, зібраних нею у липні 1956 р. на схилах Петроса. Важливий внесок у вивчення ссавців Карпат вніс дослідник гірських популяцій ведмеда бурого Олексій Слободян [Слободян 2008] (нарис про нього — в [NT16]). Останніми роками тут знову проявляють інтерес до вивчення великих хижих [Cherepanyn *et al.* 2023].

Ужгородська школа

Одна з найбільших за числом дослідників і, мабуть, й числом публікацій наукових плеяд, що орієнтовані на вивчення ссавців Карпат і підгірних районів. Її історію описано в поточному виданні [Крон & Рошко 2026], а у випусках 14+15 Теріологічного бюлетеню вміщено низку біографічних нарисів з описами наукових доробків таких дослідників, як Ілля Колюшев (дослідження складу фауни), Іван Турянин (дослідження фауни та аналіз окремих груп гризунів), Олександр Корчинський (дослідження мишовидих), Юлій Крочко (дослідження кажанів), Наталія Куруц (дослідження комахоїдних), Юрій Мателешко (музейна справа) та ін. (див. фото на рис. 3).

Із сучасних дослідників варто згадати Роберта Варговича (кажани)¹, Людвіга Потіша (хижі ссавці) та Юлії Зізди (мінливість вивірок). З останніх доробків можна згадати як приклади статті про мідичку альпійську у фауні Закарпаття [Куруц 2014], мінливість забарвлення хутра у вивірок [Зізда 2016], чисельність хижих у Закарпатті [Потіш & Потіш 2017].

¹ Дослідник після стартів в УжНУ працює в Києві в Інституті зоології НАНУ.

Рис. 3. Зіркова плеяда теріологів Ужгородського університету — Ілля Колушов, Іван Турянин, Юлій Крочко, Олександр Корчинський, Наталія Курець.

Буковинська школа

Буковинська школа мала розквіт у 1950–1970-х роках, у період первинних інвентаризацій фауни (школа І. Шнаревича), проте й в останні два десятиліття мав місце помітний прогрес у накопиченні нових даних та їх узагальненнях (дослідження І. Скільського з кол.). Ключову плеяду дослідників та їхні доробки описано в огляді досліджень на Буковині [[Загороднюк 2026](#)].

Ключовою працею серед досліджень повоєнного часу є огляд І. Шнаревича про ссавців Буковини [[Шнаревич 1959](#)], а за рівнем академічності аналізу окремих груп виділяються праця П. Горбика про полівок [[Горбик 1956](#)] і цикл праць К. Янголенко про сліпаків [напр., [Янголенко 1966](#)]. З пізніших доробків (1990–2000-ні роки) важливо відзначити дослідження Ю. Ткачука щодо екології різних видів мисливських звірів (напр., щодо рисі: [[Ткачук 2002](#)]) та цілий цикл праць І. Скільського з колегами щодо окремих видів (напр., видри: [[Скільський et al. 2015](#)]) та складу місцевих фаун (напр., [[Скільський et al. 2008](#)]) і цикл досліджень М. Ташук у команді зі Скільським та ін. щодо різних видів макрофауни (для огляду див.: [[Загороднюк 2026](#)]).

Заповідна когорта

Поміж великої кількості установ ПЗФ у Карпатському регіоні виділяється декілька, в яких теріологічні дослідження тривають давно та (або) в останні десятиліття є інтенсивними. Актив таких досліджень (5 ключових осіб останніх 20 років досліджень) представлено на рис. 4. Серед них особливе місце посідають такі п'ять — Карпатський біосферний заповідник (КБЗ) і Карпатський національний парк (КНПП), національні парки Ужанський (Закарпаття), Сколівські Бескиди (Львівщина) та Вишницький (Буковина)¹.

Карпатський БЗ (Рахівський та ін. райони Закарпаття). Тут найбільшою атракцією, як відмічено вище, є хребет Чорногора та букові праліси (з печерами) Угольсько-Широколужанського масиву.

¹ Чимало інформації про дослідження та відповідної бібліографії можна знайти в нарисах про дослідників, вміщених у попередніх випусках NT, зокрема про Я. Довганича (NT15), О. Киселюка (NT15), Н. Коваль (NT18), Ю. Крочка (NT14), В. Покинйчереда (NT15), К. Татарінова (NT14).

Дослідження Чорногори започатковані понад 100 років тому польськими дослідниками (див. вище), дослідження печер (зимових скупчень кажанів) розвинулися передусім завдяки Юлію Крочку (Ужгород), а продовжується трудами Р. Варговича і В. Покиньчереда. Наявність низки альпійських видів дрібних ссавців (мідиця альпійська, полівка татринська, снігурка альпійська, шур гірський) і надвисокі зимові скупчення великої кількості видів кажанів (понад 20 видів) визначають унікальність біоти КБЗ і увагу фахівців до її досліджень [напр., Крочко 1993; Покиньчереда & Покиньчереда 1997; Postawa *et al.* 2000; Довганіч 2004; Dovhanych 2011]. Брало у тому участь і автор та інші колеги [напр., Загороднюк *et al.* 1992, 1997; Barkaszi *et al.* 2021 та ін.].

Карпатський НПП — вихідно частина Карпатського біосферного заповідника, що межує з ним по Чорногорі (власне, з боку КНПП і розташований високогірній стаціонар Інституту екології Карпат). Перші старту теріологічних досліджень закладено Інесою Рогатко (перші знахідки снігурки поза межами Чорногори), надалі розвинуті Олександром Киселюком і його місцевими колегами. Прикладами таких досліджень стали публікації статей «Еколого-морфологічні особливості двох видів норичь роду *Arvicola...*» [Киселюк 1997], «Кажани Карпатського національного парку» [Киселюк 1998], «Стан популяції вовка в Карпатському національному природньому парку» [Киселюк 2001], «Особливості угруповань дрібних ссавців високогірних лук Східних Карпат» [Киселюк 2005], «Особливості поширення й екології ведмедя бурого у Карпатському національному парку» [Киселюк *et al.* 2024].

Ужанський НПП (Великобerezнянський район Закарпаття) — відносно молодий дослідницький центр, який раніше був частиною КБЗ (як масив «Стужиця»), розташований на державному кордоні. «Стаціонарний» дослідник-теріолог тут, як в і КНПП, тільки один, проте доволі продуктивний — Неля Коваль. Серед її доробків — аналіз формування гірських популяцій бобра [Коваль 2015], огляд реєстрацій kota лісового [Коваль 2017], дослідження кажанів парку [Koval & Bashta 2018], аналіз фауни і показників різноманіття дрібних ссавців парку [Barkaszi & Koval 2019], аналіз реєстрацій великих хижих [Коваль & Шеверя 2025] та зубра в парку [Коваль 2025].

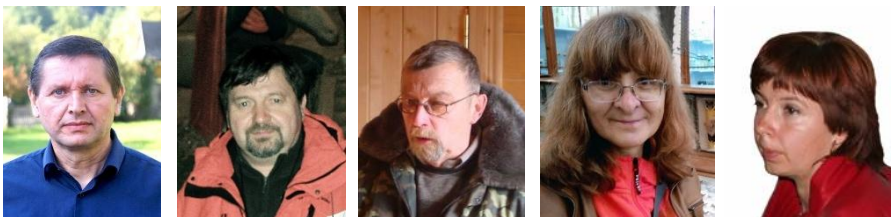

Рис. 4. Дослідники ссавців українських Карпат із «заповідної» когорти: Ярослав Довганіч, Василь Покиньчереда, Олександр Киселюк, Неля Коваль, Надія Стецула.

Вижницький НПП (Чернівецька обл.) — парк у гірській частині Буковини на межі з Франківщиною, створений лише 1995 р. Фауна хребетних парку не раз описана, як на рівні загального огляду [Скільський *et al.* 2005], так і з оцінками стану популяцій та охоронними категоріями [Скільський *et al.* 2014]. Існує докладний опис стану популяцій ратичних і хижих в угіддях парку [Стратій & Хоецький 2011]. Останнім часом з'явилися й реєстри знахідок кажанів у парку [Башта 2025].

Київські дослідники Карпат

Значний прорив з підсумками перших повоєнних експедицій, надто стосовно дрібних ссавців, зробив І. Сокур [1951], матеріали якого надійшли до Зоомузею ІЗАН, проте так само великі за обсягом матеріали були зібрані експедиціями колективу Зоологічного музею КНУ (Л. Писарева, Ж. Розора та ін.). Огляд таких даних щодо південного макросхилу представлено З. Баркасі [Barkaszi 2014]. Одним із промоторів досліджень мікромамалій в регіоні Карпатського нацпарку стала І. Рогатко, секретар теріологічного товариства, завдяки якій розгорнув свої дослідження О. Киселюк (дисертація 1998 р.).

Щодо двійникових комплексів і загалом політипних груп, що включають карпатських *Apodemus microps*, *Pitymys tatricus*, *Arvicola scherman*, було проведено низку ревізій даних систематичних і діагностичних — як у стосунку до полівок [Загороднюк *et al.* 1992; Barkaszi 2017] і щурів [Загороднюк 2021], так і мишаків [Barkaszi 2018a; Zagorodniuk 2020]. За підсумками досліджень в Карпатському біосферному заповіднику було впорядковано перше сучасне зведення про склад і просторових розподіл теріофауни з урахуванням як нових таксономічних рішень, так і фауністичних знахідок, зокрема й щодо кажанів, а не тільки мишовидих гризунів [Загороднюк *et al.* 1997].

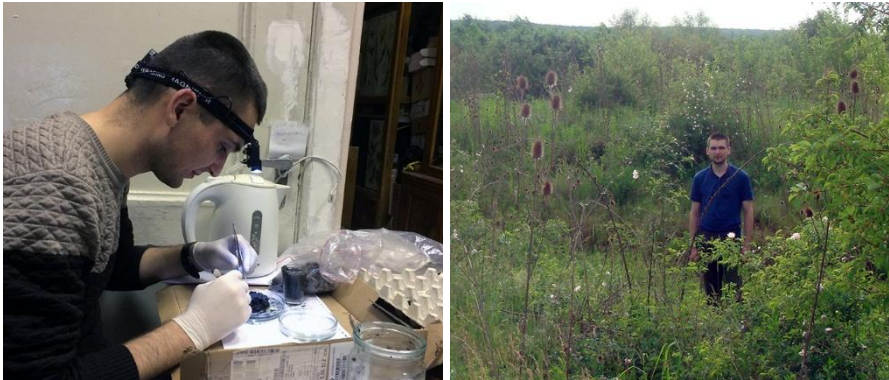

Рис. 5. Золтан Баркасі — один із найвизначніших дослідників мишовидих гризунів українських Карпат останніх двох десятиліть: в лабораторії (12.12.2017) та в полі (13.05.2018). Фото автора.

Подальші дослідження стосувалися фауністики, їх ключовим автором є З. Баркасі (рис. 5), який готував дисертацію по фауні й мінливості мишовидих гризунів українських Карпат (2020 URL). Ним підготовлено декілька оглядів таксономії і поширення дрібних ссавців [Barkasi & Zagorodniuk 2016a–b] та проведено аналіз багаторічних змін фауни гризунів Карпат [Barkasi 2018b]. Ним же узагальнено дані щодо показників різноманіття і аналізом біотопної приуроченості дрібних ссавців заповідних територій на основі єдиної бази облікових даних, накопичених «заповідними» колегами [Barkasi et al. 2021].

Післямова

Історія досліджень карпатських ссавців є надзвичайно насиченою на дослідницькі проекти і різноманітні напрямки досліджень практично всіх систематичних та екологічних груп ссавців. У цьому Карпатам немає рівних. І важливим фактором є те, що такий багатий за ландшафтним і біотичним різноманіттям регіон так щільно охоплений як дослідженнями, так і наявними регіональними дослідницькими центрами при університетах, академічних інститутах і наукових відділах заповідників та національних парків. У той самий час виразною тенденцією став відхід від всіх видів традиційних досліджень з використанням прямих спостережень чи ловів, а набули розвитку моніторингові дослідження з використанням найрізноманітніших технічних засобів, часто з увагою до лише макрофауни та її реєстрації фотопастками.

Література

- Андреев, И. Ф., П. В. Горбик. 1956. Горные популяции лесных мышей в Карпатах. *Ученые записки Кишиневского университета*, **23** (2): 34–40.
- Башта, А.-Т. В., Л. А. Потіш. 2007. *Ссавці Закарпатської області*. Львів, 1–194.
- Башта, А.-Т. В. 2025. Рукокрилі (Chiroptera) деяких національних природних парків українських Карпат. В кн.: *Сучасні дослідження раритетного біорізноманіття в Україні*. Київ, Чернівці, 22–36.
- Бенедюк, Г. А. 1965. Сезонная динамика численности мышевидных грызунов юго-западной части хребта Черногоры. *Флора і фауна Українських Карпат*: Тези доповідей міжвузівської конференції. Ужгород, 64–65.
- Бокотей, А., Н. Дзюбенко, А. Мамчур. 2026. Теріологія в Державному природознавчому музеї НАН України: історія досліджень і колекцій. *Novitates Theriologicae*, **18**: 37–43. <https://doi.org/10.53452/nt1806>
- Великі... 2000. *Великі ссавці Карпат. Матеріали міжнародної екологічної конференції (Івано-Франківськ, 8.09.2000)*. [без ред.]. Сіверсія, Івано-Франківськ, 1–67. ISBN 966-7515-05-2
- Горбик, П. В. 1956. До екології полівки темної на Буковині. *Збірник праць Зоологічного музею*, **27**: 165–168.
- Дикий, І. В., М. Г. Шквиря (ред.). 2015. *Ведмідь бурий (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. СІК Груп Україна, Київ, 1–135. URL
- Довганич, Я. О. 2004. Стан популяцій великих хижих ссавців (ведмідь, вовк, рись) у Карпатах та підвищення ролі Карпатського біосферного заповідника у їх збереженні. *Наукові записки Державного природознавчого музею НАН України*, **20**: 51–58.
- Загороднюк, И. В., Н. Н. Воронцов, В. Н. Песков. 1992. Татранская полевка (*Terricola tatricus*) в Восточных Карпатах. *Зоологический журнал*, **71** (6): 96–105. URL

- Загороднюк, І., В. Покинйчерета, О. Киселюк, Я. Довганич. 1997. *Теріофауна Карпатського біосферного заповідника*. Інститут зоології НАН України, Київ, 1–60. (Серія: Вестник зоології Supplement, № 5). URL
- Загороднюк, І. 1998. Ендемічна теріофауна Карпат: таксономічний та біогеографічний аналіз. В кн.: *Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку: Матеріали міжнародної конференції. Том 2*. Карпатський біосферний заповідник, Рахів, 218–222. URL
- Загороднюк, І. 2020. Близькі види гризунів надродина Muridae у фауні України: таксономія, біогеографія, діагностика, екоморфологія. *Theriologia Ukrainica*, **19**: 3–26. CrossRef
- Загороднюк, І. В. 2021. Види та екоморфологічна диференціація роду *Arvicola* (Mammalia) у Східній Європі. *Theriologia Ukrainica*, **21**: 54–83. CrossRef
- Загороднюк, І., С. Харчук. 2022. Кажани Галичини та Буковини 1830–1850 років: склад і зміни фауни за 180 років. *Theriologia Ukrainica*, **24**: 28–50. CrossRef
- Загороднюк, І. 2026. Дослідження і дослідники теріофауни Буковини XIX–XXI століть. *Novitates Theriologicae*, **18**: 277–288. CrossRef
- Затушевський, А. Т., І. В. Шидловський, О. С. Закала, [et al.]. 2010. *Каталог колекцій ссавців Зоологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 1–442.
- Зізда, Ю. 2016. Поліморфізм за інтенсивністю забарвлення хутра у ссавців. *Праці Теріологічної школи*, **14**: 121–133. CrossRef
- Киселюк, О. І. 1997. Еколого-морфологічні особливості двох видів норичь роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат. *Вестник зоології*, № 5–6: 86–89.
- Киселюк, О. 1998. Кажани Карпатського національного парку. В кн.: *Європейська ніч кажанів '98 в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Київ, 84–86. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 1).
- Киселюк, О. І. 2001. Стан популяції вовка (*Canis lupus*) в Карпатському національному природному парку. *Вестник зоології*, **35** (4): 97–101.
- Киселюк, О. 2005. Особливості угруповань дрібних ссавців високогірних лук Східних Карпат. *Novitates Theriologicae*, **5**: 28–30. pdf: <https://bit.ly/3fVITWJ>
- Киселюк, О., Б. Калинин, Ю. Мотрук. 2024. Особливості поширення й екології ведмеда бурого (*Ursus arctos*) у Карпатському національному парку (Україна). *Theriologia Ukrainica*, **28**: 95–101. <https://doi.org/10.53452/TU2808>
- Климишин, О. С. 1997. Етапи розвитку Природознавчого музею у Львові. *Наукові записки Державного природознавчого музею*, **13**: 114–123.
- Коваль, Н. 2015. Поява бобра (*Castor fiber*) в Ужанському національному парку і перспективи формування його гірських популяцій в Закарпатті. *Праці Теріологічної Школи*, **13**: 61–67. CrossRef
- Коваль, Н. 2017. Кіт лісовий (*Felis silvestris*) в Ужанському національному парку (Східні Карпати). *Праці Теріологічної Школи*, **15**: 105–110. CrossRef
- Коваль, Н., В. Шеверя. 2025. Великі хижі ссавці в Ужанському національному природному парку: рестрації, облік та моніторинг. *Novitates Theriologicae*, **17**: 80–87. CrossRef
- Ковтун, М., Ю. Крочко. 1998. До історії досліджень кажанів в Україні. *Європейська ніч кажанів '98 в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Київ, 10–15. (Серія: Праці Теріологічної школи; Вип. 1).
- Коллошев, І. І. 1953. Краткий очерк фауны грызунов Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, **8**: 143–189.
- Коллошев, І. І. 1964. Хребетні тварини Українських Карпат та їх господарське значення. В кн.: *Охороняймо природу*. Карпати, Ужгород, 176–191.
- Корчинский, А. В. 1988. Грызуны Украинских Карпат (итоги исследования). В кн.: *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат*. МОИП, Ужгород, 156–173.
- Крон, А., В. Рошко. 2026. Теріологічні дослідження в Ужгородському університеті (1945–2025): кафедра, музей, біобаз. *Novitates Theriologicae*, **18**: 102–112. CrossRef
- Крочко, Ю. І. 1993. Экологические аспекты зимней спячки рукокрылых Украинских Карпат. *Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона*: Матеріали міжнар. конф. Ужгород, 81–83.

- Крочко, Ю. І. 1995. Дослідження фауни кажанів Українських Карпат за останні 50 років. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія*, **2**: 99–100. URL
- Куруц, Н. В. 2014. Вид бурозубка альпійська (*Sorex alpinus* Schinz, 1837) у фауні Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **36**: 52–55.
- Мамчур, А., В. Кияк, Ю. Канарський. 2022. Рудишин Михайло Петрович — зоолог-мисливство-знавець, теріолог, еколог, дослідник гір. *Novitates Theriologicae*, **14**: 271–274.
- Покиньчерда, В. Ф., В. В. Покиньчерда. 1997. Видовий склад та чисельність рукокрилих на зимівлі в окремих підземних порожнинах Карпатського біосферного заповідника. В кн.: *Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізноманіття Карпат*. КБЗ. Рахів, 154–157.
- Полушина, Н. А., В. А. Кушнірук. 1962. До систематичного положення і екології малого водяного щура *Arvicola terrestris scherman*. *Вісник Львівського університету. Серія Біологія*, **1**: 83–91.
- Полушина, Н. А. 1964. До систематичного положення і екології ласки на заході України. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **2**: 46–52.
- Полушина, Н. А. 1965. К вопросу о количественной характеристике млекопитающих Советских Карпат. В кн.: *Флора и фауна Украинских Карпат*. Ужгород, 100–103.
- Полушина, Н. А. 1972. Розподіл і чисельність дрібних ссавців Чорногори. *Вісник праць високогірного біологічного стаціонару*, **4**: 66–81.
- Потіш, Л. А., А. Л. Потіш. 2017. Динаміка чисельності та стан ресурсів хутрових у Закарпатській області. *Лісівництво і агролісомеліорація УкрРДЛГА*, **130**: 61–67.
- Рудишин, М. П. 1961. Розміщення мишовидних гризунів у рослинних асоціаціях Боржавських полонин і Чорногори. *Наукові записки науково-природознавчого музею АН УРСР*, **9**: 80–91.
- Рудьшин, М. П. 1975. Количественная характеристика питания снежной полевки Украинских Карпат. *Вестник зоологии*, № 5: 82–84.
- Рудьшин, М. П. 1982. К экологии карпатской популяции лесной мышовки. *Вестник зоологии*, № 2: 63–65.
- Рудишин, М. 2023. Екологія полівки підземної (*Microtus subterraneus*) у високогір'ї Українських Карпат. *Novitates Theriologicae*, **16**: 119–124. <https://doi.org/10.53452/nt1621>
- Сеник, А. Ф. 1967. Бурозубка альпійська Украинских Карпат. *Вестник зоологии*, № 4: 58–64. <https://bit.ly/3G8UzqB>
- Сеньк, А. Ф. 1974. Морфологические особенности крота обыкновенного (*Talpa europaea* L.) из западных областей Украины. *Вестник зоологии*, № 3: 24–27. <https://bit.ly/3GaCfxc>
- Скільський, І. В., Н. А. Смірнов, Л. І. Мелешук, П. І. Одочук. 2005. Фауна хребетних. В кн.: *Національний природний парк «Вижицький»: природа, рекреаційні ресурси, менеджмент*. Зелена Буковина, Чернівці, 182–195.
- Скільський, І. В., Л. І. Мелешук, М. В. Ташук. 2008. Ссавці південно-східної частини Буковинського Передкарпаття. В кн.: Затуловська, О. П., І. А. Піддубний, І. В. Скільський (ред.). *Сучасний музей. Наукова й експозиційна діяльність*. ДрукАрт, Чернівці, 52–67.
- Скільський, І. В., М. В. Ташук, Л. І. Мелешук, [et al.]. 2014. Фауна хребетних національного природного парку «Вижицький»: сучасний стан, категорії охорони. В кн.: *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень. Матеріали Першої конференції*. Друк Арт, Чернівці, 168–186.
- Скільський, І. В., Л. І. Мелешук, М. В. Ташук. 2015. Сучасний стан популяції річкової видри (*Lutra lutra*) в Чернівецькій області. В кн.: *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень*. Матеріали конференції. Друк Арт, Чернівці, 134–142.
- Слободян, О. О. 2008. *Короткий нарис історії вивчення бурого ведмеда в Українських Карпатах*. ДКД, Івано-Франківськ, 1–160. URL
- Сокур, І. Т. 1951. До питання про зоогеографічну характеристику Радянських Карпат. *Доповіді АН УРСР*, № 3: 198–201.
- Сокур, І. Т. 1952. *Звірі Радянських Карпат і їх господарське значення*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–68.

- Стратій, В. І., П. Б. Хосцький. 2011. Ратичні та хижі звірі в угіддях національного природного парку Вижницький. *Науковий вісник НЛТУ України*, **21** (13): 55–62. URL
- Страутман, Ф. І., Г. О. Бенедюк. 1954. Про поширеність мишовидних гризунів в рослинних асоціаціях. Боржавських полонин. *Праці Інституту агробіології АН УРСР*, **5**: 91–110.
- Татаринів, К. А. 1955. До питання про вертикальне поширення ссавців у Східних Карпатах. *Наукові записки Природознавчого музею Львівського філіалу АН УРСР*, **4**: 80–91.
- Татаринів, К. А. 1956. *Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–188. URL
- Татаринів, К. А. 1959. Результати вивчення теріофауни західних областей України вітчизняними зоологами. *Наукові записки. Державний природознавчий музей АН УРСР*, **7**: 49–62. URL
- Ткачук, Ю. 2002. Біотопний розподіл дикого кабана на Буковині в осінньо-зимовий період та структура його угруповання. *Вісник Львівського національного університету. Серія біологічна*, **30**: 93–98. URL
- Турянин, І. І. 1956. Эколого-систематический обзор семейства полевок (Mammalia, Microtinae) Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, **21**: 81–91.
- Турянин, І. І. 1975. *Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат*. Карпати, Ужгород, 1–176.
- Фирчук, Р. П. 1961. О вертикальном распространении и численности снежной полевки (*Microtus nivalis*) в Восточных Карпатах. *Зоологический журнал*, **40** (2): 294–295.
- Царик, Й. В., В. Г. Кияк, Ю. Ю. Нестерук. 2009. Сто десять років природничих досліджень на полонині Пожижевській (Чорногора, українські Карпати). *Studia Biologica*, **3** (2): 149–158. <https://doi.org/10.30970/sbi.0302.031>
- Чайка, Ю., О. Кусьнеж. 2018. Видовий склад рукокрилих НПІП «Сколівські Besкиди». *Theriologia Ukrainica*, **16**: 105–110. CrossRef
- Черемних, Н. 2017. Колектори фонду ссавців Державного природознавчого музею НАН України 1900–1930-х років. *Праці Теріологічної школи*, **15**: 175–180. CrossRef
- Шидловський, І., А. Затушевський, І. Дикий, І. Хамар. 2026. Теріологія у Львівському університеті (1823–2025): Зоологічний музей, кафедра зоології, польові стаціонари. *Novitates Theriologicae*, **18**: 172–185. <https://doi.org/10.53452/nt1818>
- Шнаревич, І. Д. 1959. Млекопитающие Советской Буковины. В кн.: Шнаревич, І. Д. (ред.). *Животный мир Советской Буковины*. Черновицкий университет, Черновцы, 5–65.
- Янголенко, К. І. 1966. Грецький сліпак з правобережжя р. Прут, його ареал і морфологічні особливості. *Доповіді АН Української РСР*, № 7: 965–966.
- Янушевич М. Г. 1947. Деякі дані про ссавців Закарпатської області. *Доповіді та повідомлення Львівського державного університету*, **1**: 69–70.
- Barkasi, Z. 2014. Murid rodents (Muriformes, Muridae) from Transcarpathia in the collections of Kyiv zoological museums. *Proceedings of the Zoological Museum*, **45**: 79–87.
- Barkasi, Z. 2016. Endemism in the mammalian fauna of the Carpathians. *Proceedings of the Theriological School*, **14**: 3–15. CrossRef
- Barkasi, Z., I. Zagorodniuk. 2016a. The taxonomy of rodents of the Eastern Carpathians. *Proceedings of the State Natural History Museum*, **32**: 137–154. URL
- Barkasi, Z. L., I. V. Zagorodniuk. 2016b. Spatial distribution of the micromammal fauna in the Ukrainian Carpathians. In: Skilsky, I. V., A. V. Zuyky. (eds). *Regional Aspects of Floristic and Faunistic Research. Proceedings of the Third Conference*. Druk Art, Chernivtsi, 5–11. URL
- Barkaszi, Z. 2017. Diagnostic criteria for identification of *Microtus s. l.* species (Rodentia, Arvicolidae) of the Ukrainian Carpathians. *Vestnik Zoologii*, **51** (6): 471–486. URL
- Barkaszi, Z. 2018a. Sibling mice species of the genus *Sylvaemus* Ognev, 1924 (Mammalia, Rodentia) in the Ukrainian Carpathians. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Biology*, **31**: 59–71. CrossRef
- Barkaszi, Z. 2018b. Changes in the rodent fauna (Mammalia, Glires) of the region of the Ukrainian Carpathians during the XIX–XXI centuries. *Geo&Bio*, **16**: 48–62. CrossRef

- Barkaszi, Z. 2019. A history of rodent research in the Ukrainian Carpathians. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series Biology*, **46–47**: 73–90. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z., N. Koval. 2019. Small mammals of Uzhanskyi National Park (Ukrainian Carpathians) and its vicinities: a preliminary analysis. *Theriologia Ukrainica*, **17**: 28–35. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z., Y. Dovhanych, N. Koval, [et al.]. 2021. Diversity and habitat preferences of muroid rodents (Rodentia, Muroidea) in the Ukrainian Eastern Carpathians. *Biologia*, **76** (9): 3693–3703. [CrossRef](#)
- Cherepanyn, R. M., B. I. Vykhor, A. P. Biatov, [et al.]. 2023. Population dynamics and spatial distribution of large carnivores in the Ukrainian Carpathians and Polissia. *Biosystems Diversity*, **31** (1): 10–19. <https://doi.org/10.15421/012302>
- Dovhanych, Y. 2011. Brown bear's preferences in use of different habitats of the Carpathian Biosphere Reserve. *Transylvanian Review of Systematical and Ecological Research*, **11**: 183–190.
- Fedorowicz, Z. 1928. *Krajowe zwierzęta ssące*. J. Zawadzki. Wilno, I–VIII, 1–210.
- Fudakowski, J., A. Dunajewski, R. Despax, [et al.]. 1935. Przyczynek do znajomości fauny Czarnohory. *Rozprawy i sprawozdania Instytutu badawczego lasów państwowych, seria A*; **8**: 27–32.
- Goldhamerówna, R. 1903. *Klucz do oznaczania zwierząt krajowych, Nietoperze, Chiroptera*. Kosmos, Lwów, 1–51.
- Koval, N., A. T. Bashta. 2018. The bat fauna (Chiroptera) of the Uzhanskyi National Park. *Theriologia Ukrainica*, **16**: 99–104. [CrossRef](#)
- Koval, N. 2025. European bison in the Uzhanskyi National Park (Ukrainian Carpathians): formation of a new local population. *Theriologia Ukrainica*, **29**: 115–123. [CrossRef](#)
- Kratochvíl, J. 1952. Voles of genus *Pitymys* Mc. Murtrie in Czechoslovakia. *Práce Morevskoslezské akademie věd přírodních Brno*, **24**: 155–194.
- Kratochvíl, J., B. Rosický. 1952. K bionomii a taxonomii myši rodu *Apodemus* zijících v Československu. *Zoologické a entomologické listy*, roč. 1 (15), № 1: 57–70.
- Pietruski, S. K. 1853. *Historia naturalna zwierząt ssących dzikich galicyjskich [etc.]*. Drukarnia Zakładu Narodowego imienia Ossolinskich, Lwów, 1–100. <https://goo.gl/5PCY5i>
- Postawa, T., W. Pokynchereda, I. Zagorodniuk. 2000. Summer bat fauna of the Carpathian Biosphere Reserve (the Mala Uholka and Velka Uholka valleys). *Studia Chiropterologica*, **1**: 73–81.
- Sagan, L. 1939. Ssaki (Mammalia). Przyczynek do znajomości gryzoni Czarnohory. *Rozprawy i Sprawozdania Instytutu Badawczego Lasów Państwowych (Warszawa). Seria A*, **42**: 48–54.
- Zagorodniuk, I. 2020. Distribution and variation of mice group *Sylvaemus microps* & *uralensis* in Eastern Europe: fragmentation and clines. *Theriologia Ukrainica*, **20**: 91–104. [CrossRef](#)
- Zawadzki, A. 1840. Säugetiere. Mammalia. Ssace. In: Zawadzki, A. *Fauna der Galizisch Bukowinischen Wirbthiere*. Schmeizerbarts Verlag., Stuttgart, 13–35.

Резюме

ЗАГОРОДНЮК, І. Теріологічні дослідження в Карпатському регіоні України у плінні часу. — Стилий виклад історії (20 ст.) з аналізом поточного (21 ст.) стану теріологічних досліджень. Особливість регіону — відсутність академічних інституцій при наявності великої кількості установ заповідного фонду (ПЗФ), що визначає переважання фауністичних і моніторингових досліджень. Куратором багатьох досліджень є Інститут екології Карпат НАНУ (Львів), активними дослідними центрами є Ужгородський і Чернівецький університети. Ключові дослідження віддавна зосереджені на Чорногорі і, відповідно, у Карпатському біосферному заповіднику (Рахів) та Карпатському національному парку (Яремче). Натурні дослідження охоплюють всі групи звірів — дрібних ссавців (мишовиді й землерийки), кажанів, хижих і ратичних. Сучасний період, надто в установах ПЗФ, відзначений суттєвим зменшенням уваги до всіх дрібних ссавців і переважанням моніторингу великорозмірних тварин з використанням фотопасток.